

Izabela Witek

doradca metodyczny przedmiotu muzyka

Wenecka bajka o Witku i aleatoryzmie

Witold Lutosławski jest, zaraz po Fryderyku Chopinie, najbardziej znanym na świecie polskim kompozytorem. Warto o tym pamiętać i przypominać naszym uczniom. Zagadnienia muzyki współczesnej i jej twórców w programie szkolnym przedmiotu „muzyka” pojawiają się pod sam koniec edukacji. Te wiadomości będą lepiej zrozumiane i przyswojone przez uczniów, gdy pojawią się także na wcześniejszym etapie muzycznej edukacji. Dlatego polecam znaleźć czas na zajęcia o niesamowitym polskim kompozytorze – Witoldzie Lutosławskim.

Temat lekcji: Wenecka bajka o Witku i aleatoryzmie

Krótki opis lekcji: W trakcie lekcji uczniowie przypomną sobie **piosenkę „Idzie Grześ”** (słowa J.Tuwim, muz. W. Lutosławski), wysłuchają **czytanej przez nauczyciela i uczniów „Bajki o Witku, co wielkim kompozytorem został”** Lidii Kućmierz. Dowiedzą się także czym jest **aleatoryzm**, wysłuchają fragmentów **Gier weneckich Witolda Lutosławskiego, wykonają na fletach** podłużnych utworów, w którym zastosowano technikę aleatoryzmu kontrolowanego. Uczniowie wykonają także w swoich zeszytach **mini-pracę plastyczną**, dzięki której zapamiętają kto był autorem weneckiej bajki...

****Dodatkowo** (dla grup, w których wykonywanie w/w utworu na fletach będzie dobrze wychodziło lub jako ćwiczenie na kolejną lekcję) – zilustrują ruchem graną przez kolegów w/w melodię z elementami techniki aleatorystycznej.

Cele ogólne:

- Nauka słuchania, dostrzegania różnic między muzyką klasyczną a muzyką stworzoną w XX wieku,
- Zachęcenie uczniów do poznawania historii życia sławnych muzyków,
- Ukazanie ciekawej techniki kompozytorskiej – nowego podejścia do utworu, nieznanego dotąd uczniom.

Cele szczegółowe:

- Ukazanie różnic między muzyką klasyczną a muzyką XX wieku,
- Zapoznanie z utworem W. Lutosławskiego *Gry weneckie*,
- Wprowadzenie do historii życia kompozytora W.Lutosławskiego poprzez czytaną książkę,
- Zapoznanie z aleatoryzmem jako przykładem nowatorskiej techniki w muzyce,
- Doskonalenie umiejętności grania w zespole oraz wzajemnego słuchania.
- ****Ćwiczenie** umiejętności ilustrowania ruchem słuchanego utworu, dostrzegania różnic i niuansów w brzmieniu.

Metody: praca z tekstem, pogadanka, wysłuchanie muzyki, praca plastyczna (wykonanie weneckiej maski), śpiew, gra na instrumencie, ****ćwiczenie** ruchowe przy muzyce.

Formy: zbiorowa (wspólny śpiew, słuchanie historii, dyskusja, słuchanie muzyki, ****ruchowa** ilustracja utworu), zespołowa (gra na instrumencie) i indywidualna (praca plastyczna w zeszycie).

Pomoce dydaktyczne: flety podłużne, instrument klawiszowy, zeszyty uczniowskie, książka „Bajka o Witku, co wielkim kompozytorem został” Lidii Kućmierz (wyd. Centrum Kultury Katowice), nagranie

Gry weneckie W.Lutosławskiego, dwa krótkie fragmenty rozmowy nt. aleatoryzmu W. Lutosławskiego [YT Philharmonia orchestra] – t.j. melodie solowe instrumentów, maska wenecka, kości do gry (najlepiej - duże), nuty dla uczniów, zdjęcia W.Lutosławskiego i szablony miniaturowych masek weneckich dla każdego z uczniów.

Przebieg zajęć:

Treść zajęć	czas	Pomoce, formy, uwagi
1. Powitanie uczniów, sprawdzenie czy wszyscy posiadają instrumenty – flety podłużne oraz zeszyty i kredki.	1 min.	
2. Wprowadzenie: N. informuje, że dziś uczniowie poznają zupełnie niesamowitą i nowatorską w XX wieku technikę kompozytorską. Będą mieli okazję także zagrać utwór, którego fragment będzie trochę dziwny i trochę nieuporządkowany. Przeniesiemy się także na chwilę do Wenecji. A wszystko za sprawą kompozytora, którego piosenkę poznali na poprzednich zajęciach.	2 min.	
3. N. zaprasza do zaśpiewania znanej uczniom piosenki „Idzie Grześ” (sł. J.Tuwim, muz. W.Lutosławski). Można też zamiast śpiewania zaprezentować wersję piosenki „Idzie Grześ” w wykonaniu Doroty Miśkiewicz i zespołu Kwadrofonik.	3 min.	słowa piosenki w zeszyty uczniów lub nagranie zesp. Kwadrofonik i D. Miśkiewicz
4. N. wraz z chętnymi uczniami czytają na głos „ Bajkę o Witku, co wielkim kompozytorem został ” Lidii Kućmierz. Bajka składa się z czterech listów i jest wprowadzeniem do informacji o kompozytorze. Wszyscy uczniowie siedzą wygodnie na dywanie. Można też – zamiast czytania - opowiedzieć krótko historię życia Lutosławskiego.	8 min.	książka „Bajka o Witku,...”
5. N. uzupełnia informacje o Witoldzie Lutosławskim: jakiej był narodowości, kiedy żył, jakie utwory komponował, jak wyglądał, jakie tytuły uzyskał, na jakich instrumenach grał, z jakim festiwalem był związany etc.	3 min.	
6. N. zakłada maskę wenecką - będzie teraz „pokazywał sztuczkę”- i rzuca dużymi kośćmi do gry. Tłumaczy , w oparciu o rzut kośćmi, zasadę tworzenia utworów aleatorystycznych i roli przypadku w tych utworach.	2 min.	maska wenecka, kości do gry
7. Wprowadzeniem do wysłuchania utworu „Gry weneckie” będzie wysłuchanie fragmentów linii melodycznych fletu i klarnetu tegoż utworu [źródło: YouTube <i>Philharmonia orchestra, Witold Lutosławski – aleatoryzm</i>]. Po wysłuchaniu obu fragmentów N. prowadzi z uczniami rozmowę nt. tego co przypominają im te melodie, co można sobie wyobrazić słuchając tych fragmentów. [Dodatkowe informacje nt. w/w utworu: https://culture.pl/pl/dzielo/witold-lutoslawski-gry-weneckie]	3 min.	 frag. audycji z YT
8. Wysłuchanie utworu „Gry weneckie” W. Lutosławskiego. Uczniowie na początku słuchania utworu leżą lub siedzą wygodnie na dywanie wsłuchując się w muzykę. W dalszej	7 min.	nagranie utworu <i>Gry weneckie</i>

kolejności wracają w ciszy na swoje miejsca przy stolikach, zapisują w zeszytach autora i tytuł utworu, **przyklejają zdjęcie Lutosławskiego i zakładają mu...** ozdobioną przez siebie wenecką maskę 😊

9. Wykonanie przez uczniów prostego **utworu**, w którym fragment został zapisany z wykorzystaniem **aleatoryzmu kontrolowanego**.

Uczniowie znali wcześniejszą wersję utworu i grali ją z nut (np. na fletach). Teraz jednak jego fragment został zmieniony pozostawiając miejsce na improwizację. N. rozdaje nuty, objaśnia co zmieniło się w zapisie znanej dzieciom melodii, wyjaśnia jak należy to wykonać.

Wykonywanie utworu odbywa się w kilkuosobowych grupach, tak, żeby uczniowie mogli się usłyszeć. Każdy z uczniów uczestniczy w przynajmniej jednej udanej próbie wykonania tego utworu.

Przygotowany utwór jest w tonacji e moll, ale pojawiają się w nim tylko dźwięki e, g, a, h, d2. Na tych samych pięciu dźwiękach uczniowie mają improwizować.

10. **Gdy powyższe ćwiczenie będzie dobrze wychodziło uczniowie dzielą się na dwie grupy. Pierwsza gra utwór jak wcześniej, pozostali uczniowie **pokazują ruchem** słyszaną muzykę graną przez kolegów. Tj.: fragment grany przez kolegów z nut – pokazują wg ustalonego wcześniej schematu, np. maszerując, gdy natomiast pojawia się fragment aleatorystyczny – poruszają się w dowolny sposób, który wg nich samych pasuje do tej muzyki. Po chwili grupy zamieniają się rolami. [**To dodatkowe ćwiczenie można przenieść także na kolejną lekcję muzyki].

11. Na zakończenie: **powtórzenie informacji** w formie *pytanie* –

zdjęcia
Lutosławskiego,
szablony masek,
kredki, zeszyty

7 min.

nuty utworu, z
wbudowanym
fragmentem
aleatorystycznym

6 min.

j.w.

<i>odpowieź (prawda lub fałsz)</i> z wykorzystaniem dużej kostki do gry. N. rzuca kością do ucznia, podaje stwierdzenie, a uczeń ma odpowiedzieć <i>prawda lub fałsz</i> wg posiadanych wiadomości. Odpowiedzi fałszywe – wspólnie poprawiamy. Proponowane zdania: - Witold Lutosławski był Niemcem. F - W. Lutosławski był kompozytorem i dyrygentem. P - Żył i komponował w XX wieku. P - Grał na fortepianie i skrzypcach. P - Jego utwory były wykonywane na festiwalu muzyki współczesnej „Malowana jesień” F - W trakcie II wojny światowej Lutosławski był żołnierzem – radiotelegrafistą. P - Prawie wszystkie jego kompozycje sprzed i z okresu wojny zaginęły. P - Aleatoryzm to dawna technika tańca. F 12. **Kolejne zajęcia rozpoczniemy od wyszukiwania wyrazów, które powstały z liter słowa A L E A T O R Y Z M. Zapisujemy to słowo już teraz w zeszyte - być może któryś z uczniów pokusi się o znalezienie słów w słowie jeszcze przed kolejną lekcją..... ☺ 13. Pożegnanie uczniów.	3 min. 1 min.	 duża kostka do gry lub ew. piłka, przygotowane pytania zeszty
---	-----------------------------	---

****Gwiazdkami oznaczono elementy lekcji, które nie są obowiązkowe - można je realizować wśród uczniów, którzy sprawnie zrealizowali inne zadania lub też na kolejnej lekcji.**